ATT VARA I SCHWEIZ

Av EYVIND JOHNSON

NÄR JAG VAR HEMMA på ett kort besök i Sverige för någon vecka sedan frågade mig en kommunistisk tidningsreporter om mina intryck av Schweiz. Jag svarade att jag bara hade vistats där ett par tre månader och naturligtvis inte kunde göra anspråk på att känna landet och folket. Jag sade att min familj och jag trivdes där. Reportern undrade hur schweizarna betraktade USA, och jag meddelade honom i största vänlighet att det kunde jag inte svara på. I sammanhanget påpekade jag för honom det han borde känna till förut: nämligen att Schweiz i princip är neutralt i kampen mellan stormakterna. Jag sade vidare att jag inte tvivlade på att den schweiziska demokratin med stor skepsis betraktade statsbildningar och regeringar som forcerats fram av yttre stormaktstryck: jag nämnde exemplet Ungern, men hade också kunnat ta med Bulgarien. Den kommunistiska tidningen rubricerade reportaget: "E. J. trivs i det reaktionära Schweiz."

*

Det är sant: vi trivs. Inte i det reaktionära, som vi inte har sett ännu, utan i det lantliga, det folkliga, det kulturella och det politiskt vakna Schweiz som vi har mött. Det finns sannolikt reaktionärer i Schweiz lika väl som i Sverige eller i Sovjetunionens högsta ledning, men jag har inte kontaktat dem och följaktligen inte haft tillfälle till den sortens trivsel. Däremot har min lilla familj och jag träffat många genomsnittsschweizare, arbetare, bönder, hantverkare, ingenjörer, tjänstemän, läkare, präster, konstnärer, intellektuella i städer vi har besökt eller i den alpby där vi bor. Ingen av dem kan kallas reaktionär. Några är konservativa. Några är radikala socialister, andra radikala liberaler. (Prästen i vår by — t. ex. — är en rikstysk antinazist som flydde från Hitlers fängelser redan 1934.) Ingen av dem jag talat med har velat vrida tiden tillbaka och skapa det nyckfulla och ofria tillstånd som härskade innan Edsförbundet definitivt segrat. Ingen av dem jag mött har velat införa diktatur, inte ens det slags diktatur över proletariatet som i Ryssland kallades proletariatets diktatur. Ingen av dem jag umgåtts med har gillat Mussolinis, Hitlers eller Francos system eller velat ändra den schweiziska författningen, enligt vilken varje medborgare äger rätt till tryck-, yttrande- och församlingsfrihet. Ingen av dem jag utbytt åsikter med har velat införa raslagar eller klasslagar. Jag har tyckt mig märka att det finns en anmärkningsvärt liten lust att bygga fängelser och att kriminalisera åsikter i detta land. Ordensfrågor är inte aktuella. Ingen av de personer jag råkat har sagt sig vilja införa någon motsvarighet till Serafimern, Vasatrissan eller Röda fanans orden. Ingen som jag har haft samtal med under de tre månaderna i Schweiz har velat stoppa politiska motståndare i koncentrationsläger eller avrätta dem. Vid den senaste folkomröstningen, som bland annat gällde sociallagstiftningen, ökat skydd för barn, åldringar och värnlösa, segrade reformförslaget. Diskussionen var inte hetsig, utan övervägande lugn och saklig. Majoriteten av de "reaktionära" bönderna i den kanton där vi bor röstade ja. De som röstade nej betraktade inte motparten som fosterlandsförrädiska förbrytare eller jordens avskum. Man sade: "Jag hyser en annan åsikt om saken. Men nu är lagen bestämd av folkmajoriteten."

Det demokratiska tänkesättet är självfallet här. Demokratin är en vana — man talar inte mycket om den, man ä r där. Naturligtvis är den inte så fullständig som vi drömmer den, men i stort sett är den jämförlig med den nordiska och västerländska i övrigt. Det vill säga: den är mycket olik "folkdemokrati" av den modell som för närvarande praktiseras i Ungern och Bulgarien och på andra kanter eller den sort den spanska eller grekiska reaktionen använder sig av. En nordbo kan i mycket hög grad känna sig hemma i Schweiz, även om han inte bott här många år.

Sedan finns det ju saker som en skandinav — utan att vilja blanda sig i Edsförbundets inre angelägenheter — kan undra över. Exempelvis den att kvinnorna saknar rösträtt. I detta fall kan man tala om det konservativa Schweiz. Man förtrycker inte kvinnan mer än hos oss, men man underlåter att bryta en tradition. Den schweiziska kvinnorörelsens strid är ju emellertid inte slut ännu.

Sådana punkter kan man peka på, men om man söker nattsvart reaktion i det nuvarande läget, så hittar man den inte.

Den unga litteraturen förefaller inte att vara så livaktig i Schweiz som hemma. Ett antal goda, välredigerade tidskrifter finns, men man får intrycket att de unga diktarna mestadels följer redan banade vägar. Den nya lyriken är i allmänhet mer traditionell än i Sverige — i formen —, men man förnimmer trevandet efter nya uttryckssätt. Förnyare och inspiratörer av typen Harry Martinson, Artur Lundkvist eller Gunnar Ekelöf och de amerikanska och franska influenser som kommit med de båda senare märker man inte mycket av. Inte heller tycks försök till gruppbildningar som Fem unga eller kretsen kring 40-tal med dess inflytande och dess rika nyansering vara särskilt vanliga eller aktiva. Ändå är det inget stillastående. Schweiz ligger mitt i Europa, det ser och känner vad som händer runt omkring. Man behöver bara slå upp en schweizisk tidning för att konstatera detta. Den schweiziska pressens klarhet, koncentration och saklighet gör att våra stora tidningar vid en jämförelse ofta kan verka ganska provinsiella. Tvehövdade kalvar och koffertmord får betydligt mindre utrymme i en stor schweizisk tidning än i en svensk. Nyhetstjänsten är kanske inte lika snabb som hemma, men mer sovrad; däremot ägnar man större intresse åt gedigna politiska och ekonomiska översikter. Schweizaren, mannen på gatan, är en välunderrättad person.

*

Man kan ta en by, en kanton och få fram följande, som är rätt trivsamt: enkelhet i levnadssättet utan att detta betyder pauperism eller slaveri. Glädjen vid festtillfällen utan att man behöver lyssna till alltför blommiga orationer. Känslan av individens värde. Bristen på kryperi inför överheten. Den allmänna vänligheten i umgänget. Skolväsendet. Vården om barnen. — Våldsdåd är relativt sällsynta och hysterin kring dem inte särskilt märkbar. Något i stil med kriminalreportagen i svensk press är ytterst ovanligt här.

Sättet att leva är lättare än hos oss. Man får ut mycket av sin tillvaro med små medel och enkla arrangemang. Låt oss ta nationaldagen den 1 augusti. I vår by arbetade man hela dagen. Först vid 20-tiden på kvällen samlades barnen och tågade med papperslyktor längs bygatan ner till ett bål på en avsats, där prästen yttrade några ord. Man sjöng några sånger, tyska och romanska. I bergsbyarna och högt uppe i alperna runt kring tändes eldar i skymningen, man skickade upp raketer och drack ett glas vin. Vid 24-tiden var festen över, alla var nöjda; och man sparade sig för en ny arbetsdag.

Man kan trivas med detta.

*

Schweizare i alla läger — de jag har träffat åtminstone — är stolta över sitt land, dess historia och traditioner. Men vi har inte mött någon skrytsamhet. Däremot ofta självironi och självkritik. Ryssarna exempelvis har *sina* komplex: rädslan för makterna runt kring, en västskräck som yttrar sig i misstänksamhet och förbud att kika över murarna alltför länge. Svenskarna har *sitt*: begäret att skryta, som bottnar i osäkerhetskänsla och som tvingar många att leva ett par stegpinnar över sina tillgångar i lust att vara "fin", att vara "kontinental". Schweizarens liv krånglas inte till av sådana ting i anmärkningsvärt hög grad. Schweizaren har mer verklighetssinne: han över- eller undervärderar sällan sig själv och sitt land. Känslan för Edsförbundets frihet och oavhängighet är så djup att den hårda försvarsberedskapen under kriget var självklar för medborgaren. Typisk i detta fall är general Guisans mycket tidiga förklaring att landet skulle försvara sig i *alla* lägen. Det var inte den sortens realpolitik många av våra framstående ledare företrädde under första hälften av kriget.

Man har sagt att Schweiz är hela världens lekstuga och att bebyggelsen är en serie lyxhotell, utplanterade i alpdalarna och eventuellt på alptopparna. De finns, de är en näringsgren som i andra länder, men jag har aldrig bott på något och har ingen erfarenhet av dem. Det vi känner till i den vägen är hotell och inackorderingsställen där man bor och äter bra och billigt och träffar människor som varken lever i eller av lyx.

Mellan de lyxhotell som dominerat bilden för många tillfälliga besökare ligger det arbetsamma, vänliga, frihetskära och synnerligen litet reaktionära Schweiz där vi trivs. Det är ingen verklighetsfrämmande idyll, gömd mellan höga berg. Landet ligger som sagt mitt i Europa och känner det så: ansvar och solidaritet. Edsförbundets mark är anfallen och härjad av rovgiriga grannar otaliga gånger, förlorad och återerövrad. Minnet av detta finns kvar. Av folkelement med skilda kynnen och skilda språk — latinska och germanska — har det skapats en enhet som hänger ihop utan bindemedlet skräck. För schweizaren betyder ordet demokrati verkligen hela folkets direkta och indirekta bestämmanderätt.

LIBERALEN LINCOLN

AMERIKANSK ÅSKÅDNING präglas, mer än något annat lands, av tron på personer såsom symboler för egenskaper. Washington, Jefferson, Jackson och Lincoln åberopas som stöd för aktuella politiska krav, för unionell maktutvidgning och för statlig självstyrelse, för sociala ingripanden och för laisser faire. Det väsentliga ligger emellertid inte däri att de stora döda blir fälttecken i striden, användbara vapen i debatten. De uppfattas som personligen vägledande, såsom representanter för "det goda livet", som moraliska lärare; i denna egenskap hyllas de av alla, även om de som politiker främst är en tillgång för ett visst parti eller en viss riktning. Inom denna lilla elit har Lincoln under de senaste årtiondena nått första rummet. Sandburgs stora biografi har varit det främsta medlet. Men den kritiska vetenskapliga forskningen lämnar ständigt nya bidrag till äreminnet. Under de senaste åren har en rad undersökningar dragit fram obeaktade detaljer och satt gamla problem i ny belysning; denna granskning har icke lett till avslöjanden, utan gjort den beundrade bilden klarare och skarpare. Sedan Lincolns efterlämnade papper nu öppnats kan man

Abraham Lincoln i 50-årsåldern.

vänta sig en ny våg av Lincolnlitteratur.

Till de främsta forskarna på området hör sedan några år *J. G. Randall*, professor i historia vid Illinois universitet. Hans stora arbete om Lincoln som president (fram till slaget vid Gettysburg) ger många nya upplysningar och flera försök till omvärdering. Mera ingående och kyligt analyserande än sina föregångare skildrar han den kombination av ideella aspirationer, gruppintressen och taktiska finter som ledde fram till den republikanska nomineringen av Lincoln 1860. Han tar general Mc Clellan i försvar och kommer till slutsatsen att kriget sannolikt kunde ha avgjorts redan 1862 eller 1863, om inte Lincoln, hetsad av de radikala kongressledarna, avblåst Mc Clellans offensiv mot Richmond efter den oavgjorda sjudagarskampen mot Robert Lee i juni 1862. Han visar — för att nämna en omstridd detalj — att Lincolns stora Gettysburgtal av många redan från början uppfattades som ett mästerverk av politisk klokhet och moralisk nobless; Sandburg har här på grund av otillräcklig forskning lämnat missvisande uppgifter. I huvudsak är emellertid Randall av samma mening som Sandburg; den senares passionerade, av anekdoter och episoder laddade bok kompletteras av Randalls försiktigt utredande framställning. I ett annat arbete har Randall understrukit hur nära Lincoln stod Södern i uppväxtmiljö, vanor och åsikter och vilken tragedi det därför innebar för honom då alla medlingsförsök blev fruktlösa och vapnen måste fälla utslaget.

I sitt senaste arbete (*Lincoln The*

DE TVÅ MEA DAGARNA

Damernas egna fynddagar!

måndag 1/9 — tisdag 2/9

Öppet fr. kl. 8.30 — *Öppet fr. kl. 9*

Ja, vilka sagolika fynddagar blir det inte i morgon och på tisdag! Då gallrar MEA ut damkläder av alla slag — lokalerna är trånga — höstnyheterna måste beredas plats.. Klänningar, kappor, dräkter, blusar, sportplagg i rikaste urval realiseras med väldiga prisnedsättningar — allt i MEA:s höga kvalitetsklass.

Kappor och dräkter

Vinterkappor av helylle duvetine, olika färger, med naturell gråverk 98:50

Promenadkappor svarta, i mjuk angora. Små storlekar 29:50

Ulstrar, Kappor i tweed och shetland, fodrade och mellanfodrade, från 49:50

Dräkter strikta och sportbetonade, av duvetine i svart och kulört 89:50

Klänningar, blusar m. m.

Jerseyklänningar i schweiziskt helylle, från 69:50

Sportblusar i vit och kulört viyella, kort ärm 11:50

Mellanklänningar av ylle, både svarta och i färg, från 39:50

Sportblusar som ovan, med lång ärm 13:50
OBS.! Realisationsblusar provas ej!

Mellanklänningar av siden, flera olika kvaliteter och färger, även svart, från 29:50

Golfbyxor i helylle tweed, välskurna 19:50

Aftonklänningar i spets, tyll, lamé, georgette, många prislägen från 89:50

Skidoveralls av vitt ylle 49:50

Sommarklänningar säsongens överblivna plagg i siden, vistra, bomull, både enfärgade och mönstrade — oerhört prisnedsatta!

Morgonrockar hellånga, figursydda, av yllejersey i rött, blått, gult, brunt, turkos 39:50

NYLONSTRUMPOR — obetydligt felaktiga realiseras till pr par **4:90** *Strumpavdelningen n. b.*

ENDAST TISDAG realiserar MEAs Franska **Modeller** av klänningar, kappor, dräkter — stort urval — alla i mannekängstorlekar. Utförsäljas till fabulöst nedsatta priser.

MEA

DE TVÅ MEA DAGARNA

Restpar i mängd realiseras på

SKO-AVDELNINGEN

DAMSKOR:
Lätta pumps av kalvskinn i moderna färger 19:50
Promenad- o. visitskor av chevreaux eller kalvskinn, svarta och bruna, randsydda ..... 21:—, 24:50
Dubbelbottnade snörskor — restpar i hög kvalitet 27:—, 29:50
Mocka- o. reptilskor i hög klass — udda par i ett flertal färger ..... 35:—
HERRSKOR:
Randsydda skor, enkelbottnade, i svart och i brunt ..... 21:—, 24:50
Kraftiga promenadskor, dubbelbottnade, i svart och i brunt ..... 27:—, 29:50
BARNSKOR:
Ett mindre antal restpar utförsäljas!

... några av de många fynden på

PARFYM-AVDELNINGEN

Eau de Cologne, ren och frisk, 1/3 l. 2:95
Hårvatten, Portugal, 1/3 l. 2:95
Hårborstar av ren borst, svart. Förr 4:50, nu 2:50
Nagellack, olika färger. Förr 3:25, nu 1:50
Brillantin, fast, i burk. Förr 2:50, nu 1:50
Franska läppstift. Förr 10:—, nu 4:50
Puderaskar i skinn. Förr 6:—, nu ..... 3:—
Puderaskar (galalit), franska. Förr 12:80, nu 6:50
Diverse **putsmedel** utförsäljas till halva priset!
Badmössor av gummi. Förr 4:50, nu 1:50

MEA

Paris är bakgrunden

för dessa charmerande memoarer från borgerligt hemliv, studentkretsar och litterära miljöer av den store franske författaren

Georges Duhamel

MINNES-BILDER

Anders Österling skriver i St.-Tidn.:

"Det är glädjande att dessa vackra och hederliga memoarer gjorts tillgängliga för svensk publik — därtill i god översättning."

12:50

BONNIERS

Har Ni glömt Katyn

massgravarna med de 10 000 mördade polska officerarna? Vilka var mördarna? Berlin eller Moskva? Varför har inte Nürnberg besvarat denna fråga? Överste ***Erik de Laval*** ger svaret i artikeln **"Nürnberg och Katyn"** i septemberhäftet av "SAMTID OCH FRAMTID". Häftet innehåller en rad andra intressanta artiklar. Årsprenumerera nu i bokhandeln eller på förlaget.

NATUR OCH KULTUR

Två av förf. i boken

Läroverks-pojkar

Olle Helander och Kurt Frankman

talar i radio i en dialog i dag söndag kl. 15.40

Läs ovanstående bok!

"Den bör läsas av alla parter: lärare, föräldrar och elever." *Svensk Skoltidning*

Pris: häft. 6 kr., inb. 9 kr.

I höst utkommer:

I högsta ringen av Kurt Frankman

Lindblads

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.